

Југословенска спољна политика током суецке кризе и стабилност Балканског пакта 1956–1957

АПСТРАКТУМ: Тема рада је однос између југословенске спољне политике током суецке кризе и стабилности Балканског савеза. Анализирају се спољнополитички и стратегијски оквири међународних односа у региону Блиског истока, политика чланица Балканског савеза у том региону, суецка криза и однос чланица Балканског савеза према кризи као догађају од изузетног глобалног значаја. Раd садржи и ауторову оцену о утицају суецке кризе на стабилност Балканског савеза засновану на изворима југословенског порекла.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Југославија, Грчка, Турска, Египат, Балкански пакт, суецка криза, Јосип Броз Тито

Увод

Суецка криза, према ангажованости великих сила, супротстављености њихових интереса, интересовању мањих земаља и начину испољавања њихових интереса представља једну од најважнијих упоришних тачака сложеног историјског процеса какав је био хладни рат. Југославија, као релативно мала земља са ограниченим спољнополитичким капацитетима, савезнички везана за Грчку и Турску, а тиме и на посредан начин и за земље НАТО-а, са тек нормализованим односима са СССР-ом, узела је видно учешће у суецкој кризи изазваној египатском национализацијом Суецког канала која је кулминирала англо-француско-израелским нападом на Египат. У тим тренуцима бурне 1956. године југословенска спољна политика се после болног раскида са СССР-ом и његовим сателитима 1948, помирења 1955. и интензивне сарадње са Турском и Грчком и западним савезницима у периоду 1953–1955. налазила у фази учвршћивања и афирмације новог спољнополитичког курса, креирања тзв. *трећег пута* и склапања савеза са Египтом

и Индијом као окосницом будућег покрета неслврстаних.¹ Сарадња у оквиру Балканског пакта услед крајње негативне југословенске реакције на турску спољну политику у областима Блиског истока, грчко-турског сукоба у вези са статусом Кипра и југословенске подршке Грчкој по том питању већ је 1955. у знатној мери била редукована. Током 1956. због заоштравања кипарског спора и различитих погледа на узроке, ток и последице суецке кризе дошло је до даљег стагнирања сарадње између земаља чланица тог савеза. Супротстављеност гледишта, удаљавање Југославије и Грчке од Турске и њихово међусобно зближавање довели су до прекомпоновања Балканског савеза и неформалног ререфинисања односа између земаља чланица.

Југославија је током суецке кризе водила веома активну спољну политику. Како се криза подударила са смањењем активности у оквиру Балканског савеза, а будући да су земље чланице тог савеза имале велике политичке, економске и културне интересе у региону Блиског истока намеће се питање: како је југословенски став током суецке кризе утицао на стабилност Балканског пакта? За сада, на ово питање се може само делимично одговорити на основу доступне грађе Архива Јосипа Броза Тита² и Политичке архиве Дипломатског архива Савезног министарства иностраних послова из 1956.³ и 1957. године,⁴ као и строго поверљиве Политичке архиве тог архива из 1956.⁵ и 1957.⁶ године. Фондови Војног архива такође дају важне податке о војној димензији тог проблема.⁷

Балкански пакт и Блиски исток

Због потписивања Багдадског пакта 1955. године поставило се питање облика сарадње између арапских земаља и Запада који не би изазвао унутрашње ломове у арапским земљама и који би осигурао њихову независност. С тим у вези, званичници арапских земаља су у контактима са југословенским и грчким званичницима испитивали могућности тешње сарадње између земаља

¹ О југословенској спољној политици током 50-их година и настанку политике неслврстаности опширније видети: D. Bekić, *Jugoslavija u Hladnom ratu. Odnosi sa velikim silama, 1949–1955*, Zagreb 1988; D. Bogetić, *Koreni jugoslovenskog opredeljenja za nesvrstanost*, Beograd 1990; D. Bogetić, *Jugoslavija i Zapad. Jugoslovensko približavanje NATO-u*, Beograd 2000; A. Rubinstein, *Yugoslavia and Nonaligned World*, Princeton 1970; L. M. Lis, *Održavanje Tita na površini. Sjedinjene Države, Jugoslavija i Hladni rat*, Beograd 2003; Mates, *Međunarodni odnosi socijalističke Jugoslavije*, Beograd 1976.

² Архив Јосипа Броза Тита (даље: АЈБТ), Кабинет Председника Републике (даље: КПП).

³ Дипломатски архив Савезног министарства иностраних послова (даље: ДАСМИП), Политичка архива (даље: ПА (1956. година)), фасцикле (даље: ф.) 15, 16, 17, 27, 28, 29, 71, 72, 93, 94.

⁴ ДАСМИП, ПА (1957. година), ф. 21, 22, 31, 32, 33, 77, 77а, 103, 104.

⁵ ДАСМИП, ПА (1956. година) – стр. пов., ф. I, II и III.

⁶ ДАСМИП, ПА (1957. година) – стр. пов., ф. I, II и III.

⁷ Војни архив (даље: ВА), Архив Југословенске народне армије (даље: АЈНА), фонд ГШ–10 (даље: ф. ГШ–10), кутија (даље: К) 376.

чланица Међуарапског пакта безбедности⁸ и Балканског савеза апострофирајући сарадњу са Грчком и Југославијом и искључујући из тих комбинација сарадњу са Турском. Пошто је сарадња између Арапске лиге и Југославије и Грчке као чланица Балканског савеза била немогућа без сарадње са Турском, либански званичници су предлагали закључење посебног уговора између Арапске лиге и Балканског савеза као целине како би се турски утицај свео на најмању меру. На тај начин, сматрало се, избегла би се могућност стварања савеза између Турске и арапских земаља у коме би Турска доминирала уз помоћ САД.⁹ Грчки званичници су се такође залагали за реализацију те замисли. Међутим, због карактера Багдадског пакта и даљег развоја догађаја током 1956. године од те комбинације се одустало. После наглог побољшања односа између Југославије и арапских земаља након 1954. године, званичници неких арапских земаља су се обраћали југословенском председнику Брозу са молбом да посредује у решавању њихових сукоба са Турском везаних за проблеме регионалне безбедности. За време сукоба између Турске и Сирије сиријска влада је замолила југословенског председника за интервенцију у Анкари¹⁰. По тој линији успостављени су тешњи односи између Грчке и Египта, а о томе је разговарано и током оба сусрета између председника Насера и Тита 1955. године.¹¹ На тај начин југословенско државно руководство је настојало да, не реметећи ниво достигнутих односа у оквиру Балканског савеза, политички делује у региону Блиског истока користећи институцију и инструменте тог савеза.

Према југословенским изворима дипломатске провенијенције, израелско државно руководство је у потрази за осигурањем сопствене националне безбедности покушавало да нађе излаз из заоштрених односа са арапским суседима постављајући питање прикључења Израела Балканском савезу или проналажењем адекватне сарадње са тим савезом, пошто у констелацији снага у окружењу није постојала могућност укључења Израела у било какав савез са арапским земљама нити у глобалу нити појединачно.¹² Југословенска страна је тумачила израелски позив Јосипу Брозу за посету Израелу изразом тих настојања.¹³ Аналогно томе, неке арапске земље су дошле у су-

⁸ Идеја о интерарапском пакту о заједничкој одбрани и економској сарадњи прихваћена је на заседању Политичког комитета Арапске лиге у априлу 1950. Иницијатор акције је био Египат. Пакт о заједничкој одбрани није предвиђао само обавезу солидарне одбране већ и организацију оружане силе по јединственом образцу, стандардизацију оружја и војне опреме, јединствену команду и превентивни рат у случају ратне опасности. Пакт је ратификован тек 1953. због нерешених међуарапских проблема и низа спољнополитичких тешкоћа. Склапању тог савеза противиле су се САД и Велика Британија. Југославија је подржала пакт оцењујући га изразом остварења начела о регионалној одбрани између народа са заједничким интересима, а који води стабилности региона и очувању мира.

⁹ АЈБТ, КПР, I–2/4–3, стр. 26–27.

¹⁰ АЈБТ, КПР, I–2/5–2, 51–52.

¹¹ АЈБТ, КПР, I–2/5–2, 11.

¹² АЈБТ, КПР, I–2/4–3, 29.

¹³ ДАСМИП, ПА (1956. година), ф. 40, док. 417121, 23.

коб са Југославијом због њених добрих односа са Израелом. Ирачка влада је одбила да успостави дипломатске односе са Југославијом, јорданска влада је посебном нотом затражила од ње да преиспита став према Израелу док су владе осталих арапских земаља тражиле од Југославије објашњење таквог става. Посебни приговори су учињени због посете југословенске парламентарне делегације Израелу средином 1956, што је у арапским земљама тумачено као посебан вид приближавања чији је циљ израелско прикључење Балканском савезу.¹⁴ Сем тога, југословенско државно руководство је сматрало да Израел тежи успостављању бољих односа са Југославијом искључиво на линији сопствених интереса и тренутних потреба.¹⁵ Такав став је објашњаван чињеницом да Израел није гласао за избор Југославије као привременог члана Савета безбедности 1955. године.¹⁶ Упркос тешкоћама, југословенско-израелски билатерални односи су јачали првенствено залагањем Израела пошто је Југославија ограничавала обим и карактер те сарадње нивоом југословенске сарадње са арапским земљама.

У таквим околностима Југославија се определила за подршку међуарапским интеграцијама, оштру осуду Багдадског пакта при чему је турска политика на простору Блиског истока окарактерисана као реализација западног мандата усмереног ка разбијању политичког, војног, економског и културног јединства арапског света,¹⁷ као и за развијање добрих односа са Израелом до мере која не угрожава достигнути ниво југословенско-арапских односа. Са таквим односима на Блиском и Средњем истоку ушло се у 1956. годину коју су означили велики сукоби у региону Блиског истока, учвршћивање арапског јединства и повлачење Велике Британије и Француске из региона.

Суецка криза

Пошто је 26. јула 1956. египатски председник Гамал Абдел Насер објавио национализацију Суецког канала као реакцију на западно одбијање финансирања изградње Асуанске бране дошло је до великог међународног заплета.¹⁸ У том сукобу Велика Британија и Француска су, уз у почетку подршку САД, покушавале да одбране сопствене позиције док је СССР, са својим савезницима, недвосмислено подржао Египат. Југославија се после почетног умереног става отворено ставила на страну Египта који је уживао

¹⁴ ДАСМИП, ПА (1956. година), ф. 40, док. 417121, 26.

¹⁵ ДАСМИП, ПА (1956. година), ф. 40, док. 417129.

¹⁶ J. Jovanović, *Jugoslavija u Savetu bezbednosti 1945–1985*, Beograd 1990, 44–46.

¹⁷ АЈБТ, КПР, I–2/4–3, 18–19.

¹⁸ Опширније о узроцима, току и последицама суецке кризе видети: K. Kyle, *Suez. Britain's End of Empire in the Middle East*, London 2003; W. Scott Lucas, *Devided We Stand. Britain, US and Suez Crisis*, London 1991; L. Colins, *Suez Canal Crisis of 1956*, Boston 1968; L. Carl Brown (ed.), *Diplomacy in the Middle East. The International Relations and Outside Powers*, London–New York 2004; D. Carlton, *Britain and the Suez Crisis*, Oxford 1988.

неподељену подршку арапског света.¹⁹ Њени партнери у Балканском савезу Грчка и Турска су заузели другачије ставове. Турска је недвосмислено осудила акт египатске владе истичући опасност ситуације и упоређујући је са околностима које су довеле до рата у Кореји.²⁰ Турска штампа је такође оштро осудила египатску политику, наглашавајући неопходност оружане интервенције у којој би учествовале и турске војне снаге. Грчка влада је истичала резервисаност, подвлачећи одлучност у намери да не подржи своје западне савезнике супротстављајући се политици притисака на Египат. Међутим, грчка влада није одобравала ни акцију египатске владе²¹ док је грчка штампа отворено показивала симпатије према египатским ставовима. Иако крајње супротстављени, ставови о национализацији Суеца нису у том тренутку битније утицали на стабилност Балканског савеза. Распламсавање кризе на Блиском истоку током лета и јесени 1956, које је интензивирало и степен међународног ангажовања по том питању, довело је до већег ангажовања чланица Балканског савеза.

До почетног размимоилажења по том питању дошло је зато што Југославија није позвана на Лондонску конференцију. Југословенски председник је у званичној изјави Танјугу 11. августа 1956. године²² оштро критиковао начин сазива и карактер ове конференције, истичући потребу да се на скуп позове и Југославије као правна наследница Аустро-Угарске која је била потписница Цариградске конвенције из 1888. године,²³ истовремено подвлачећи југословенски положај у Средоземљу. Не слажући се са циљевима и начином сазива конференције, као и избегавајући могућност отвореног сукоба са западним савезницима услед спора са Великом Британијом по питању Кипра, Грчка је одбила учешће на конференцији²⁴ док је Турска подржала југословенске захтеве за учешће на скупу.²⁵ Међутим, тиме не само да није дошло до приближавања ставова већ је уследило захлађење међусобних односа услед све јасније и оштрије турске критике акција египатске владе и интензивирања позива турске штампе на војну акцију НАТО-а против Египта због наводног египатског угрожавања безбедности на Средњем истоку. Услед благе промене америчког става током Лондонске конференције, постепено је ублажен званичан став Турске што се одразило и на писање турске штампе. Даље заоштравање кризе изазвано неуспехом Лондонске конференције, отворена југословенска и прикривена грчка подршка Египту

¹⁹ АЈБТ, КПР, I–5–с, стр. пов. бр. 179.

²⁰ АЈБТ, КПР, I–5–с, док. 853/2, 4–5.

²¹ АЈБТ, КПР, I–5–с, док. 853/2, 4.

²² Ј. Б. Тито, *Говори и чланци*, том XI, 192–193.

²³ *Carigradska konvencija od 20. oktobra 1888. godine*, Spoljnopolitička dokumentacija, година IX, бр. 1/ 1957, 12–13.

²⁴ АЈБТ, КПР, I–5–с, док. 853/3, 5.

²⁵ АЈБТ, КПР, I–5–с, док. 853/3, 3.

у турску осуду египатског става, додатно су искомпликовали односе у Балканском савезу.

У јеку кризе око начина сазивања и одређивања састава и мандата Лондонске конференције, југословенски председник Јосип Броз се током одмора у Грчкој састао са грчким сувереном краљем Павлом и премијером Караманлисом. За време сусрета разговарало се о турско-грчком спору везаном за статус Кипра²⁶ и кризи на Блиском истоку. Заједнички је констатовано да је сарадња у оквиру Балканског савеза готово престала због заоштравања грчко-турских односа, као и то да Југославија и Грчка морају јачати везе како би у случају потпуног прекида заједничке сарадње са Турском компензовале турско удаљавање. О питању национализације Суеца грчки представници су заузели опрезан став, истичући опасност од могућег негативног утицаја суецке кризе на динамику и ток решавања кипарског спора.²⁷ Броз је сматрао да суецка криза, у извесном смислу, може и позитивно утицати на ток и решавања кипарског спора у зависности од тога да ли ће Велика Британија добити јачу међународну подршку по питању Суеца и да ли ће бити спремна да отвара нове спољнополитичке фронтове. Непосредно по повратку из посете Грчкој,²⁸ Броз се 16. августа 1956. обратио турском председнику Бајару ради посредовања у турско-грчком спору, обавештавајући га и о југословенском ставу по питању Суеца.²⁹ Он је у тој поруци резимирао југословенске ставове о дотадашњем току суецке кризе. Бајаров одговор од 12. септембра само је потврдио непромењивост већ изнетих ставова.³⁰ Председник Бајар је оптужио Египат и његовог председника за тешко кршење међународноправних норми и реторичку манипулацију појмовима државне самосталности и суверенитета.³¹ Британска наклоност Турској у конфликту везаном за статус острва Кипра била је јача од међуисламске солидарности и регионалног партнерства. Индиректно, радило се о још једном акту удаљавања од савезништва и лаганом укидању сарадње као вида регионалног повезивања кроз Балкански пакт у други план међународних приоритета балканских савезница. На другој страни, Турска се трудила да искористи југословенску позицију ради посредовања у спору са Грчком. Због тога су турски дипломатски представници дискретно одбијали да полемису са југословенским колегама о суецком проблему.³² Иако изречене у

²⁶ О суштини грчко-турског спора опширније видети: Р. Клог, *Историја Грчке новог доба*, Београд 2000, 151–162; Р. Петковић, *Balkan. Ni „bure baruta“ ni „zona mira“*, Zagreb 1978, 69–73; Е. Ј. Zürcher, *Turkey. A Modern History*, London–New York 2004.

²⁷ АЈБТ, КПР, I–2/8, 2–3.

²⁸ Током сусрета председника Броза и премијера Караманлиса у ноћи 29/30. јула 1956. договорено је да се Броз обрати турском председнику Бајару у писаној форми ради посредовања у турско-грчком спору (АЈБТ, КПР, I–2/8, 1).

²⁹ АЈБТ, КПР, I–1/1261.

³⁰ АЈБТ, КПР, I–1/1262.

³¹ Исто.

³² ДАСМИП, ПА (1956. година) – стр. пов. ф. I, 211.

врло куртоазној форми, ове поруке су потврдиле удаљеност позиција што је у великој мери утицало на развој догађаја. Турска страна је настојала да, прећуткивањем негативних реакција на југословенске ставове о национализацији Суецког канала и начину сазивања и мандата Лондонске конференције, не отвара нову тачку неспоразума у односима који су у озбиљној мери већ били нарушени због кипарског проблема.³³

Југословенски дипломатски представници су преко уходаних савезничких канала у Атини и Анкари такође настојали да прибаве информације неопходне за формулисање југословенских ставова према блискоисточном конфликту, али и информације о англо-француским намерама које би користиле египатској влади. Гомилање англо-француских трупа у Средоземљу представљало је посебну претњу египатској безбедности. Југословенски дипломатски представници и војни изасланици су свакодневно прикупљали податке о покретима француских и британских трупа. Амбасадор у Атини Павићевић јавио је 30. августа да је у разговору са помоћником министра иностраних послова Грчке сазнао да се француске трупе групишу на Крфу и Кипру, али да је грчка страна уверена да неће бити употребљене против Египта јер то неће дозволити САД, већ да се ради само о тренутном маневру ради застрашивања египатске владе.³⁴ Југословенски војни изасланик у Анкари пуковник Грубишић известио је 31. августа о англо-француским војним припремама на простору Турске.³⁵ Неколико дана касније, 4. септембра, он је јавио да се турско војно и државно руководство противи доласку француских трупа на Кипар будући да се таква акција може негативно одразити на турску политику у региону.³⁶

Током британско-француске агресије на Египат у зони Суецког канала и израелског напада на простору Синајског полуострва крајем октобра и почетком новембра 1956, чланице Балканског пакта су задржале раније ставове о кризи на Блиском истоку. Југословенска подршка Египту кроз деловање у оквиру органа ОУН-а³⁷ и посредничко деловање ради координације акција са САД и СССР-ом у Савету безбедности³⁸ утицали су на југословенско зближавање са Грчком и удаљавање од турских ставова. У комбинацији са грчким противљењем обнављању сарадње пре решавања кипарског проблема, супротстављеност ставова током суецке кризе довела је до потпуног замирања грчко-турско-југословенске сарадње, али је истовремено интензивирала југословенско-грчку сарадњу на шта је посебно утицао грчки неутралан став за време трипартитне агресије на Египат. Такав став Грчке проистакао је из потребе координације ставова са САД, неве-

³³ ДАСМИП, ПА (1956. година) – стр. пов., ф. I, док. 211.

³⁴ ДАСМИП, ПА, (1956. година), ф. 28, 414266, Телеграм Мише Павићевића ДСИП-у.

³⁵ ВА, АЈНА, ф. ГШ–10, к. 376, ф. 1, 140, Телеграм пуковника Грубишића Генералштабу.

³⁶ ВА, АЈНА, ф. ГШ–10, к. 376, ф. 1, 143, Телеграм пуковника Грубишића Генералштабу.

³⁷ J. Jovanović, *n. d.*, 258–265.

³⁸ ДАСМИП, ПА (1956. година), ф. 69, док. 952.

рице у успешан отпор Египта и могућности решавања кипарског питања у органима ОУН за шта је било пресудно одржање добрих односа са Великом Британијом. На опрезан грчки став имао је утицаја и страх од угрожавања грчких економских интереса на простору Египта евентуалним сличним мерама у будућности. Проегипатско писање грчке штампе и грчко гласање против англо-француске агресије у ОУН утицали су на очување нивоа грчко-египатских односа. Таква грчки став изазвао је разочарање египатских дипломата,³⁹ који су очекивали јаснију и отворенију грчку подршку. Ипак, истоветна југословенско-грчка реакција у органима ОУН приближила је југословенске и грчке ставове по том питању и интензивирала сарадњу две земље.

Непосредно по окончању агресије на Египат, после одлука органа ОУН које су довеле до смиривања на простору Блиског истока, Југославију је између 3. и 8. децембра 1956. посетила грчка државна делегација коју је предводио председник владе Караманлис. Током посете потврђени су заједнички ставови о решавању суецког конфликта и истакнута мања размимотилажења на том плану. Потврђена су заједничка настојања за решавање тог проблема кроз органе ОУН. Истакнуто је поштовање принципа египатског суверенитета уз омогућавање слободне пловидбе Суецким каналом као важним међународним пловним путем и осуђен сваки покушај наметања готових решења која би била у супротности са елементарним египатским интересима. Обе владе су заузеле релативно благ став о израелској улози у догађањима изазваним суецком кризом, истичући да су Израел као малу земљу Велика Британија и Француска употребиле као помоћно средство ради остваривања својих дугорочних циљева на простору Блиског истока.⁴⁰ Обе владе су исказале оштро противљење турској политици на Средњем истоку, оценивши да њено зближавање са Ираком и Пакистаном угрожава стабилност региона и разбија јединство арапских земаља. Сагласност о питању кризе на Блиском истоку пратила је сагласност о решавању кипарског спора и развијању политичке, економске и културне сарадње.⁴¹ На тај начин, непосредним погоршавањем односа са Турском и зближавањем на бази Балканског пакта Југославија и Грчка су постепено мењале физиономију савеза стварајући оквир за продубљивање међусобне сарадње. То се уклапало у тенденције југословенске спољне политике чије је вођство од 1955. настојало да војну димензију заједничких активности – која је до тада била у фокусу међудржавне сарадње – постепено стави у други план замењујући је економском и културном сарадњом. Истовремено, југословенска страна је оцењивала да је Турска наклоњена Балканском савезу само кад је у питању била војна страна савеза.⁴² Услед крајње супротстављених гледишта о приро-

³⁹ АЈБТ, КПР, I-3-a/31-8, 20.

⁴⁰ АЈБТ, КПР, I-3-a/31-8, 15-19.

⁴¹ АЈБТ, КПР, I-3-a/31-8, 22-24.

⁴² ДАСМИП, ПА (1957. година) – стр. пов., ф. III, док. 48.

ди и карактеру савеза, отворило се питање редефинисања односа између земаља чланица савеза и промене његовог карактера.

На ново југословенско-грчко приближавање убрзо је уследила реакција турског државног руководства. Турски министар спољних послова Етхем Мендерес бурно је реаговао на Караманлисову посету Београду, истичући негативне последице југословенске подршке Грчкој у кипарском спору и Египту током суецке кризе. Нагласио је турску приврженост начелима међусобне сарадње кроз систем Балканског пакта, али је подвукао грчко и југословенско удаљавање од тих начела.⁴³ Званичан турски став се темељио на тврђењима да Југославија постепено потискује сарадњу унутар Балканског пакта због обнављања добрих односа са СССР-ом, повољног решавања тршћанског питања и зближавања са арапским земљама.⁴⁴ Отворена турска подршка ставовима Велике Британије и Француске током суецке кризе у значајној мери је удаљила Турску од југословенског спољнополитичког курса. Истовремено Грчка је, за разлику од Југославије која је отворено и безрезервно пружила подршку Египту, заузела неутралан став који је био најсличнији ставу САД. Директна последица решавања суецке кризе било је удаљавање спољнополитичких позиција земаља чланица Балканског пакта, што је довело до погоршавања југословенско-турских и јачања југословенско-грчких политичких, економских и културних веза.

Закључак

У тренутку када је криза око Суеца ескалирала сарадња између земаља чланица Балканског пакта пролазила је кроз изузетно кризне моменте. Суецки спор, који је у значајној мери коинцидирало са кипарским проблемом, утицао је на промену физиономије Балканског пакта. Југославија се током суецке кризе безрезервно ставила на страну Египта, подржавајући египатско право на национализацију капиталних објеката на својој територији упркос њиховом међународном значају. Турска је, настављајући политику зближавања са Великом Британијом започету склапањем Багдадског пакта, подржала британско настојање да заштити свој власнички удео у Суецкој компанији, а током трипартитне агресије на Египат и њено настојање да то право оружјем брани. Грчки став се разликовао и од југословенског и од турског, а у суштини је став неутралности Грчке био у блиској вези и сагласности са званичним ставом САД.

Током суецке кризе у први план је избило југословенско настојање везано за преоријентацију спољнополитичких ставова и редефинисање приоритетних спољнополитичких циљева. Југословенско политичко вођство је за време суецке кризе прокламовало своје дугорочно спољнополитичко опредељење везано за јачање и развијање односа са арапским земљама, Ин-

⁴³ ДАСМИП, ПА (1957. година), ф. 103, док. 45194.

⁴⁴ ДАСМИП, ПА (1957. година) – стр. пов., ф. III, телеграм бр. 187.

дијом и блоковски неангажованим азијским и афричким земљама чему је претходила нормализација односа са СССР-ом 1955. и 1956. године. У склопу опште преоријентације спољне политике која је започела Брозом посетом Индији и Бурми крајем 1954. и почетком 1955, наставила се посетом Египту крајем 1955. и почетком 1956. и доживела прву значајну реализацију посетом Насера Југославији јула 1956. и тројним састанком између Тита, Нехруа и Насера јула исте године на Брионима – Југославија је постепено потискивала сарадњу са Турском која је имала сасвим другачије интересе на простору Блиског и Средњег истока. Интензивирање односа са Грчком темељило се између осталог на сличности југословенских и грчких ставова по питањима деколонизације, очувања мира и изградње механизма колективне безбедности на простору Блиског истока. За новопрокламовану југословенску спољнополитичку доктрину Балкански пакт је, у виду у ком је успостављен, представљао ограничавајући фактор на путу остварења циљева спољне политике. Југословенско државно руководство је из тих разлога настојало да тројну сарадњу у оквиру тог пакта замени двојном сарадњом штитећи своје интересе на Балкану, а не кварећи односе са западним савезницима при чему је остављало довољно маневарског простора за зближавање са азијским и афричким земљама. Истовремено, направљен је изванредан отклон према САД и НАТО-у што је позитивно деловало на нормализацију односа са СССР-ом и његовим савезницима.

Кад је у питању међусобна повезаност између кризе на Блиском истоку и стабилности Балканског савеза историјска наука ни приближно није дала ваљан одговор. На низ питања историографија не нуди одговоре који су научно утемељени и засновани на историјским изворима првог реда. *Какав је био однос земаља Блиског истока према Балканском пакту? Како је суецка криза утицала на стабилност Балканског пакта? Каква је међусобна веза између кипарског и суецког спора? У којој мери је политика Турске на простору Блиског истока утицала на редуковање сарадње у оквиру Балканског пакта? Како је преоријентација југословенске спољне политике утицала на потискивање међусобне сарадње? Зашто се Југославија определила за јачање сарадње са арапским земљама насупрот балканским интеграцијама? Каква је била еволуција, а каква стварна природа југословенске политике у региону Блиског истока? Коначно, да ли је Балкански пакт услед кипарског и суецког спора променио физиономију поставши двојни уместо тројног савеза?* То су само нека питања на која за сада, услед недовољне истражености ове тематике, није могуће дати ваљан одговор, али која истовремено означавају путоказе и правце будућих истраживања.